

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ИССН: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:

24, Eylül/September/Сентябрь 2020,

s./pp. 107-125

Geliş/Submitted/ Отправлено: 04.06.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 06.09.2020

Yayın/Published/ Опубликованный: 20.09.2020

10.29228/kesit.44038

Araştırma Makalesi

Research Article

Научная Статья

Dr. Öğr. Üyesi Bekir SARIKAYA

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye

bsarikaya@aku.edu.tr

 ORCID 0000-0002-9842-237X

ARAPÇA METİNLERİN ÇEVİRİYAZILARINDA YAPILAN YAZIM HATALARI ÜZERİNE İNCELEME¹

ANALYSIS OF SPELLING ERRORS IN TRANSCRIPTION OF ARABIC TEXTS

Öz

Yazma eserlerin çeviriyazısı yapılırken, Arapça ve Farsça metinlerin çeviriyazısında fazla imla hatası göze çarpar. Bu hataların bir kısmı işin içinden çıkılmadığından meydana gelirken bir kısmı ise dikkatsizlikten meydana gelir. Küçük bir kılavuz gibi hazırlanan bu incelemenin amacı, Arap dilinin yapısına tam vakıf olmayan Türk dili alanı araştırmacılarını bazı hatalara düşmekten alıkoymaktır. Bu çalışmada bazı eserler incelenerek imla hataları ortaya konmuş, Arapça ile ilgili bilgiler sunularak doğru şekilleri belirtilmiştir. Bilindiği üzere bir dilde esas olan cümledir, sonra cümleyi meydana getiren kelime grupları, sonra da grupları meydana getiren kelimelerdir. Arapçadan gelen kelimenin doğru şekli sözlükten öğrenilerek Türkçe eserde kullanılabilir. Kelime gruplarını veya cümleyi kullanabilmek için Arapçanın belli başlı kurallarını öğrenmek ve bu kurallara dikkat etmek gerekir.

¹ **Cite as/Atıf:** Sarıkaya, B. (2020). Arapça Metinlerin Çeviriyazılarında Yapılan Yazım Hataları Üzerine İnceleme, *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (24): 107-125. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.44038>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

Kuralların tasnifinde zamirler, cer harfleri, edatlar ve fiiller sözlükten öğrenilebileceği için başlık yapılmamış, bu kelime türlerinin bir araya getirilerek oluşturduğu bazı tamlama türleri ve cümle çeşitleri esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arapça tamlamalar, cümle çeşitleri, çeviriyazı, yazım hataları

Abstract

While translating the manuscripts, there are many spelling mistakes in the translation of Arabic and Persian texts. Some of these inaccuracies are caused by the difficulty of the process, while some are due to carelessness. The purpose of this study, prepared as a small guide, is to prevent Turkish language field researchers who cannot fully understand the structure of the Arabic language from making some mistakes. In this article, some works are examined, spelling errors are introduced, information about Arabic is presented and their correct forms are specified. As it is known, the essential thing in a language is the sentence, then the word groups that make up the sentence, and then the words that make up the groups. The correct form of the word coming from Arabic can be learned from the dictionary and used in Turkish writing. In order to use phrases or sentences in Turkish texts, it is necessary to learn the basic rules of Arabic and to pay attention to these rules. Since the pronouns, prefixes, prepositions and verbs can be learned from the dictionary in the classification of the rules, a separate title has not been made, some types of phrases and sentence types formed by these word types have been taken as basis.

Key Words: Arabic phrases, sentence types, transcription, misspellings

GİRİŞ

Yazma eserlerin çeviriyazısı yapılırken Arapça ve Farsça metinlerin çeviriyazısında fazla imla hatası göze çarpar. Bu hataların bir kısmı işin içinden çıkılmadığından meydana gelirken bir kısmı ise dikkatsizlikten meydana gelir. Burada basılı eserlerde yapılan hatalar tasnif edilecektir.

Eserlerin besmele, hamdele, salvele, ağaz, metin ve ketebe kısımlarındaki Arapça tamlamalar, cer harfleri, zamirler, isim cümleleri, fiil cümleleri ve edatlar incelenmiştir. Yazım yanlışlıkları, bazen sarf ve nahv bilgilerinin bazen de Osmanlıca derslerinde öğrenilen bilgilerin yardımıyla anlatılmıştır.

Hatalara bağlı olarak yapılan gruplandırmalarda önce hatalı metin yazılmış, sonra hatalar sebepleriyle açıklanmaya çalışılmış ve tavsiye edilen doğru metin sunulmuştur. Bir uyarı yazısı veya küçük bir kılavuz gibi hazırlanan bu incelemenin amacı, Arap dilinin yapısına tam vakıf olmayan Türk dili alanı araştırmacılarını bazı hatalara düşmekten alıkoymaktır.

Arap harfli metin çeviriyazı ile Latin harflerine aktarılırken yapıya dikkat edilmelidir. Arapça metnin Arap harfleriyle olduğu gibi yazılması Arapça bilen kişinin metni anlaması için yeterli olabilir. Fakat çeviriyazıda yarım, anlaşılmasız veya belirsiz söylenip geçilemez. Türkçede -e veya -i eki nesneyi veya tümleci gösterdiği gibi Arapçada da her bir harfin her bir hareketin

görevi farklıdır. Bu durumu göz önünde bulundurmadığımızda çeviriyazıda birçok yerde sorunlar belirir. Bu sorunlar ancak ortaya konulacak prensiplerle halledilebilir.

Çeviriyazısı yapılan bir eserin tamamında aynı yazım kullanılmalıdır. Bazı tezlerde ve eserlerde, Farsça ve Arapça metinler dikkate alınmayıp hiç yazılmaz, bazen Arap harfleriyle yazılıp geçilir. Hâlbuki hem Arapça metnin hem de metnin anlamının olduğu eserlerden daha çok zevk alınır. Bu tür değerli eserlerde zaman zaman yazım hatalarına rastlanabilir.

Bu çalışmada bazı eserler incelenerek imla hataları ortaya konmuş, Arapça ile ilgili bilgiler sunularak doğru şekilleri belirtilmiştir. Bir dilde esas olan cümledir, sonra cümleyi meydana getiren kelime grupları, sonra da grupları meydana getiren kelimelerdir. Arapçadan gelen kelimelerin doğru şekli sözlükten öğrenilerek Türkçe eserde kullanılabilir. Kelime gruplarını veya cümleyi Türkçeye aktarabilmek için Arapçanın belli başlı kurallarını öğrenmek ve bu kurallara dikkat etmek oldukça fayda sağlar. Çalışmada tasnif yapılırken zamirler, cer harfleri, edatlar ve fiiller sözlükten öğrenilebileceği için tek başına başlık yapılmadı. Bu kelimelerin bir araya getirilerek oluşturduğu tamlamalar ve cümleler esas alınarak tasnif yapıldı. Arapçaya ait olan dilbilgisi terimleri ve terimlerin işlevleri açıklanarak metindeki yazım hataları gösterilmeye çalışıldı.

Kullanılan terimler

izafet: tamlama

muzaf: tamlanan

muzafun ileyh: tamlayan

cezme: -Ø

fetha: -A

kesre: -I

zamme: -U

tenvin: -An, -In, Un

mübtedâ: isim cümlesindeki özne

haber: isim cümlesindeki yüklem

hareke: -A, -I, -U ve -Ø

Taranan Eserler ve kısaltmaları

EM CANPOLAT, Mustafa, ÖNLER, Zafer, İshak BİN MURÂD *Edviye-i Müfred*

HN KARABEY, Turgut vd., *Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân*

MN KORKMAZ, Zeynep, *MERZUBÂN-NÂME TERCÜMESİ*

1. Tamlamalarda Yapılan Hatalar

İzafet (tamlama), muzaf (tamlanan) ve muzafun ileyh (tamlayan) olan iki unsurdan oluşur. Tamlama oluşturulduğunda birinci kelimenin sonu zamme ikinci kelimenin sonu kesre olursa isim tamlaması olup Türkçeye kelimelerin yerleri değiştirilerek tercüme edilir: *Hayru'l-mâli:*

Malın hayırlısı; aşluhū: onun aslı gibi. Şayet iki kelime aynı şekilde lâm-ı tarifile başlarsa veya sonları tenvinle söylenirse sıfat tamlaması olup Türkçeye kelimelerin yerleri değiştirilerek söylenir: es-sırat el-müstakim, kitabın mübinin gibi. Bu tamlamaların başına herhangi bir cer harfi geldiğinde veya cümlenin mefûlu olduğunda kelimelerin sonları değişime uğrayabilir. Böyle durumlara dikkat edilmediğinde hatalar ortaya çıkar. Bu tür yazım hataları bazen anlam yanlışlıklarına sebep olur. Tamlamalarda yapılan yazım hatalarını birkaç başlık altında inceleyelim.

1.1. Kelimeleri ve özellikleri aynı olduğu hâlde tamlamalarda görülen farklı yazımlar

ÖRNEK 1.

Bir eserde aynı cinsten tamlamalar çeviriyazıya aktarılırken şekil birliği sağlanmalıdır. Aşağıdaki eserde tamlamayla atılan başlıklarda beş altı farklı şekil göze çarpar. Başlıkta *bāb muzaf, harfin adı muzafun ileyh* olarak alınıp Arapça usulüyle izafet yapılmıştır.

BĀBU'L-BĀ'İ (EM, s. 23), **BĀBÜ'L-CĪMĪ** (EM, s. 28), **BĀBU'L-ĤĀ'** (EM, s. 28), **BĀBU'D-DĀL** (EM, s. 29), **BĀBÜ'L-ĠAYN** (EM, s. 41), **BĀBÜ'L-HĀİ** (EM, s. 52).

Bu başlıkların farklı şekilleri tablo hâlinde şöyle gösterilebilir:

muzaf	zamme	lâm-ı tarif		muzafun ileyh	kesre
BĀB	U	'L		BĀ'	î
BĀB	U	'L		ĤĀ'	
BĀB	Ü	'L		HĀ	î
BĀB	U	'D		DĀL	
BĀB	Ü	'L		ĠAYN	
BĀB	Ü	'L		CĪM	î

Bu tablodaki tutarsızlıkları şöyle sıralayabiliriz:

1. Tamlanan görevinde kullanılan kelime aynı olduğu hâlde kelimenin ünsüzü farklı yazılmıştır. BĀBU/BĀBÜ gibi.

2. Harflere verilen adların bazılarının sonu hemze ile bittiği hâlde bu harflerin yazımında birliktelik bulunmamaktadır. Hemze ifadesi " ' " işareti bazılarında bulunurken bazılarında bulunmamaktadır: BĀ'/HĀ gibi.

3. Arapça tamlamanın sonunda bulunan kesre ifadesi "-I" bazılarında kullanılırken, bazılarında kullanılmamıştır: ĠAYN/CĪMİ gibi.

BĀB ile başlayan başlıklardaki tutarsızlıklar şöyle düzeltiler:

1. BĀB kelimesindeki ikinci b sesinin ünlüsü ya ü ünlüsü ile ya da u ünlüsü ile seslendirilmelidir.

2. Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin sonundaki hemzeler hareke almazlarsa okunmazlar, hatta bazı kelimelerde yazılmazlar, unutulur: ulema/ulema', haya/haya', şey/şey' vb. Tamlamalarda bu kelimelerin hemzesi kendini gösterir, kimi zaman yazılır kimi zaman yazılır.

maz.

3. Arap harflerinin kendi adlarının sonundaki hemzeler veya harflerin harekeleri ya hepsinde kullanılmalı ya da hiçbirinde kullanılmamalıdır.

Bu bilgiler ışığında eserdeki başlıklarda şu şekilde düzeltme yapılabilir:

BĀBŪ'L-BĀ' (EM, s. 23)

BĀBŪ'L-CĪM (EM, s. 28)

BĀBŪ'L-ḤĀ' (EM, s. 28),

BĀBŪ'D-DĀL (EM, s. 29),

BĀBŪ'L-ĠAYN (EM, s. 41)

BĀBŪ'L-HĀ' (EM, s. 52)

1.2. Tamlanan görevindeki sonu uzun ünlü olan Arapça kelimelerde yazım hataları

Sonu uzun okunan kelimeler tamlama içinde muzaf olduklarında sonları kısa okunur ve yazılır. Mesela ebū kelimesi lām-ı tarifli bir kelime ile kullanıldığında Ebu'l-hasen, Ebu'd-derdā gibi yazılmaktadır. Fī cer harfi, fi'l-ḥakīka şeklinde kısa yazılır. İlā ve hū birleşimi ileyih olması gibi.

ÖRNEK 1.

ülū'l-elbābi (MN, s. 202).

Buradaki tamlama ülū ve elbāb kelimelerinden oluşur. Birinci kelimedede uzatma harfi vāvın geçiş hâlinde uzatma görevi düşer, mevcut harekesi çeviriyazıda kısa şekilde yazılır. O hâlde doğrusu **ülū'l-elbābi** olmalıdır.

ÖRNEK 2.

Beḳayte medā'd-dünyā ve mülkike rāsihun² (MN, s. 244).

Bu mısradaki *medā* kelimesi lām-ı tarifli dünyā kelimesiyle isim tamlaması oluştururken son hecesinde ā, geçiş hâlinde kısa söylenir. Bu tamlama, **mede'd-dünyā** şekliyle yazılmalıdır.

ÖRNEK 3.

e'n-naḳaru fi'l-vechi'l-ḥasen yezīdu'n-nūr fi'l-başar (HN, s. 126)

fi'l-vechi ve *fi'l-başar* kelimelerinin yazımında fī cer harfi geçiş hâlinde *fi'l-ḥakīka* kelimesindeki gibi kısa okunur ve kısa yazılır: *fi'l-vechi* ve *fi'l-başar* gibi.

1.3. Tamlamanın türünün belirlenememesinden kaynaklanan yanlış yazımlar

Arapça tamlamalar ya isim tamlaması olur ya da sıfat tamlaması olur. Çeviride ve çeviriyazıda dikkat edilmelidir. İsim tamlamalarında tamlayan görevindeki kelimenin son harekesi asla zamme olmaz, daima kesre -I ile biter.

² Bu şiir, dipnotta *Mülkünle dünya sahasında kökü sağlam kaldın* şeklinde tercüme yapılmıştır.

ÖRNEK 1.

Ve fevka's-serāyirü ibnū'l-mülūki izā ebeden³ (MN, s. 263).

Bu mısradaki *tahtın üzeri* anlamına gelen **fevka's-serāyirü** bir isim tamlamasıdır. Lâm-ı tarif ile kurulduğundan Arapça tamlamadır. Arapça isim tamlamasında ikinci kelime daima -I sesini alır. Burada da **serāyir** kelimesinin sonu -i olmalıdır: **Ve fevka's-serāyiri ibnū'l-mülūki izā ebeden** şeklinde olmalıdır.

ÖRNEK 2.

El-ḥikmetü zālletü'l-mü'minü⁴ (MN, s. 266).

Bu cümlede *zālletü'l-mü'minü* isim tamlaması *her hikmetli kişinin yitiği* isim tamlamasıyla tercüme edilmiştir. İsim tamlamasındaki tamlayan olan *mü'min* kelimesinin sonu -i olmalıdır. Bu tamlama **zālletü'l-mü'mini** şeklinde yazılmalıdır. Tamlamanın başında harekesini değiştirecek bir cer harfi veya başka bir durum yoksa *zālletü'l-mü'minü* şeklinde her iki kelimenin aynı hareke ile bitmesi sıfat tamlaması olduğunu düşündürür.

1.4. Cer harfinin veya işlevinin kavranamamasından kaynaklanan yanlış yazımlar

Cer harfleri tamlamaların başına geldiği zaman aslında -U olan ilk kelimenin ünlü harfini -I sesine dönüştürür.

ÖRNEK 1.

bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (MN, s. 169)

Bismi'l-lāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm (HN, s. 57).

Yukarıdaki tamlama bi, ism, Allāh, raḥmān, raḥīm kelimelerinden oluşur:

(ب) (اسم) (الله) (ال) (رحمن) (ال) (رحيم)

bi ism allāh el raḥmān el raḥīm

Çeviriyazı metotları burada şöyle uygulanır.

a. Her harfin veya kelimenin son harekesi muhafaza edilir. bi ve ismi

b. Kelimeler arası kesme işaretiyle ayrılır: *bi'ismi* olur.

c. Geçiş halinde okunmayan bazı Arapça kelimelerin başındaki elif çeviriyazıda da yazılmaz: *bi'smi* şekline girer.

ç. Allāh kelimesinin asıl harflerinden olan baştaki *al-* harfleri tamlayan olduğunda lâm-ı tarif şeklinde işlem görür. Allāh kelimesi tamlayan olduğunda evvelindeki kelimenin sonundaki harekeyi alır: *bi'smi'llāhi* olur.

d. Lâm-ı tarifler şemsi ve kameri harflere göre şekil alırlar. Kameri harflerde değişmezken şemsi harflerde l- sesi şemsi harfe dönüşür. Lâm-ı tarif el- takısının başındaki e ünlüsü, yerini kendinden evvel gelen kelimenin sonundaki ünlüye bırakır.

³ Bu mısranın anlamı *Taht üzerinde melikin oğlu bulunmakta* şeklinde verilmiştir.

⁴ Bu mısra *Hikmet kelimesi her hikmetli kişinin yitiğidir* şeklinde tercüme edilmiştir.

Örnekte Allāh kelimesine tamlayan olan raḥmān ve raḥīm kelimelerinin sonundaki nūn ve mīm harfleri raḥmāni ve raḥīmi kesre ile harekelenir, lām-ı tarif baştaki -r ünsüzüne dönüşür: *bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīmi* olur.

e. Metinlerin sonundaki kelimenin son harekesi uzun okunmuyorsa düşürülebilir ve ünsüz ile raḥīm şeklinde bitirilebilir.

Besmelenin çeviriyazısı **bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm** şeklinde olmalıdır.

ÖRNEK 2.

Li-küllü imāmun üsvetün yaḫtedī bihī⁵ (MN, s. 263).

Küll kelimesinin başına getirilen li- cer harfi, küll kelimesinin harekesini -i ile harekeler. Fakat diğer kelimeye geçiş olmadığı için kelimenin sonu -In şeklinde tenvinle harekelenmelidir. Metin **li-küllin imāmun üsvetün yaḫtedī bihī** şeklinde olmalıdır.

ÖRNEK 3.

Der Münācāt İlä'l-kāḏiyü'l-hācāt (HN, s. 75).

Bu ibare, Farsça ve Arapça karışık bir başlıktır. Farsça kısmı olan *der münācāt* Arapça tamlamaya yazım olarak herhangi bir tesiri olmaz. Arapça kısmında, *dilekleri yerine getirene* anlamındaki İlä'l-kāḏiyü'l-hācāt tamlamasında iki hata göze çarpar.

Buradaki tamlama *kāḏī* ve *hācāt* isimlerinden oluşmuştur. *kāḏī* kelimesi hareke alacağı zaman sonundaki dāt harfini uzatan y sesi ortaya çıkar, *kāḏiy-* olur. Tamlamada *hācāt* kelimesine muzaf yapılırsa *kāḏiyu* şeklinde zammeyle harekelenir ve *kāḏiyü'l-hācāti* şekline girer. Araştırmacı burada tamlamayı doğru yazarken, *ilā* cer harfine dikkat etmemiştir. *ilā* cer harfi geçiş hâlinde önce kendini *ileyh* kelimesindeki gibi -ā sesi -e sesine dönüşüp *ile-* olur, sonra önüne gelen *kāḏiyu* kelimesini *kāḏiyi* şekline getirir. Tamlamayı *ile'l-kāḏiyi'l-hācāti* yapar. Sözü bitirildiği kelimenin sonundaki hareke okunmaz: **ile'l-kāḏiyi'l-hācāt** olur. Ayrıca *kāḏī*⁶ kelimesi *ilā* kelimesinde olduğu gibi geçiş hâlinde diğer sonu uzun heceli kelimelerde olduğu gibi **ile'l-kāḏi'l-hācāt** şeklinde kısa heceyle de yazılabilir.

ÖRNEK 4.

Yaḫirrü lehū min farṭa heybeti'n-nās⁷ (MN, s. 263).

Burada hem cer harfinin başına geldiği *farṭ* kelimesi yanlış okunmuş, hem de bu kelimenin sonu yanlış harekelenmiştir. Tamlamada cer harfi *min'*den sonra gelen *farṭ* kelimesinin doğrusu *furūṭ*⁸dur, sonu cer harfinden dolayı -A değil de -I olmalıdır: **Yaḫirrü lehū min furūṭi heybeti-n-nāsü** şeklinde olmalıdır. Aslında burada *heybetinden* anlamı eksik verilmiştir. Cer harfi *min* ve *heybet* kelimesinin anlamı verilirken tamlamada yer alan *furūṭ* kelimesinin anlamı verilme-

⁵ Bu metnin anlamı eserde *Her öncünün izleyeceği bir örneği vardır* şeklinde verilmiştir. Metin Arapça aslı, *"Her insanın uyduğu örnek aldığı önderi vardır."* anlamında **"li-küllin imāmun üsvetün yaḫtedī bihī"** olmalıdır. Arapça'da *li-küllin* kalıp hâlinde kullanılır, herkes için anlamındadır.

⁶ *kāḏī* kelimesi tamlamalarda iki şekilde de okunabilir: *kāḏi'l-hācāt* ve *kāḏiyü'l-hācāt*.

⁷ Bu beyitin anlamı *Orada kaldıkça heybetinden insanlar baş eğer ona.* şeklinde verilmiştir.

⁸ **heybeti-n-nāsü** aslında **heybetin en-nāsü** şeklindedir. Böyle durumlarda araya kaynaştırma harfi nūn konur. Kaynaştırma nūnunun belirginleşmesi için üslü şekilde yazıldı.

miştir. İfrat kelimesinin kökü *aşırı*, çok anlamlarına gelen *furūf* kelimesiyle anlam *heybetinin çokluğundan* şeklinde verilebilirdi. Bu cümlenin öğeleri şu şekildedir: **Yaḥīrū**/fiil **lehū**/mefûl **min furūfi heybeti**/mefûl⁹**n-nāsū**/fâil

1.5. Zamirle oluşturulan tamlamalarda görülen yazım hataları

Zamir kelimelerin sonuna eklendiğinde tamlama oluşturur. Bazı zamirler olduğu gibi eklenirken bazılarının harekesi değişir. Bazı durumlardan dolayı zamir bir kelimeyle birleştiğinde uzun ünlü kısa ünlüye dönüşebilir.

ÖRNEK 1.

Beḳayte medā'd-dünyā ve mülkike rāsīhun¹⁰ (MN, s. 244).

Arapça *mülkike rāsīhun* bir isim cümlesidir. Bu cümlede *mülkike* mübtedâ/özne ve *rāsīhun* haber/yüklem vardır. Mübtedâ isim olan *mülk* kelimesi ve *sen* anlamındaki *-ke* zamirinin birleşimiyle oluşmuş bir tamlamadır. Mübtedâların ilk kelimesinin sonu daima zamme ile harekelenildiğinden, buradaki mübtedânın ilk kelimesinin sonu *-ü* ile *mülkü* şeklinde harekelenir, sonra zamir olan *-ke* ile birleştirilerek *mülküke* "mülkün, senin mülkün" anlamı kazandırılır. Bu metinde **mülküke rāsīhun** bir isim cümlesidir.

ÖRNEK 2.

şalavātu'llahi ve selāmuḥu 'aleyhi ve 'alā ālihi ecme'in. (EM, s. 16).

"şalavātu'llahi ve selāmuḥu 'aleyhi ve 'alā ālihi ecme'in." dua ve salavât ifadesi olan bu Arapça cümlede kısa ünlülerle yazılan zamirlerde yazım hatası vardır.

Zamir olan *ā* harfinden evvelki harf harekeli ise zamir uzun okunur. *selām* ve *āl* kelimelelerinin sonundaki harflerin harekeleri kısa okunan *-U* ve *-İ* sesleridir. Kısa okunan ünlülerden sonra gelen zamir uzun okunur: *selāmuḥū* ve *ālihī* gibi. Ayrıca Allāh kelimesindeki ikinci *a* sesi daima *ā* şekliyle yazılmalıdır: **şalavātu'llāhi ve selāmuḥū 'aleyhi ve 'alā ālihī ecme'in**

aşlahall'ahu şānehu (EM, s. 16).

Bu dua cümlesinde de zamir vardır. *şānehu* kelimesindeki *nūn* harfinin ünlüsü uzun olmadığı için zamirin ünlüsü uzun olmalıdır: **şānehū** gibi.

Ayrıca *aşlahall'ahu* itinasız yazılmıştır. *aşlaḥa* fiildir. Fiil Allāh kelimesine bağlandığı zaman baştaki *al-* hecesi *lām-ı* tarif gibi düşünülerek kesme işaretiyle bağlanmalı ve **aşlaḥa'llāhu** şeklinde yazılmalıdır.

ÖRNEK 3.

kullu şey'in yerci'u ilā aşlihi (HN, s. 60)

Bu cümlede mefûl olan *ilā aşlihi* tamlamasının oluşumunda *ilā*, *aşl* ve muttasıl zamir *hū* vardır,

⁹ *heybeti'n-nāsū* aslında *heybetin en-nāsū* şeklindedir. Böyle durumlarda araya kaynaştırma harfi kesreli okunan bir *nūn* harfi konur. Kaynaştırma *nūnunun* belirginleşmesi için üslü şekilde yazılır.

¹⁰ Bu mısra dipnotta *Mülkünle dünya sahasında kökü sağlam kaldın* şeklinde tercüme yapılmıştır.

Arapça üçüncü şahıs zamirinin kök harfi *ʾ* kelimelerin sonuna eklendiğinde -U, -I, -Ū ve Ī şekillerinden birini alır. Bu zamirin evvelinde cezmlı veya harekesiz harf varsa zamir kısa okunur: *-hi* ve *-hu* gibi. Bu zamirin evvelinde harekeli harf varsa zamir uzun okunur: *-hī* ve *-hū* gibi. Cer harfi olan *ilā* önündeki kelimenin sonunu *ilā aṣli-* şeklinde -I yapar, *aṣl* kelimesinin sonuna *ʾ/h* zamiri getirildiğinde ekleneceği kelimenin sonu harekeli olduğu için uzun ve tamlayan olduğu için de kesre olarak *-hī* olur. Bu Arapça cümlelerin yazımı **kullu şey'in yerci'ü ilā aṣliḥī** şeklinde olur.

ÖRNEK 4.

Men serrahu zemenün, sā'ethü ezmānen¹¹ (MN, s. 208).

Bu mısradaki birinci cümlede *Men serrahū zemenün* cümlesinde *serrā* fiil, zamir olan *hū* mef'ul ve *zemenün* ise fâildir. *hū* şeklinde uzun okunmasının sebebi evvelindeki *rā* harfinin harekeli olmasıdır. Sonraki cümlede *sā'ethū* şeklinde *hū'*nün kısa okunması evvelindeki *tā* harfinin harekesinin cezmlı olmasıdır.

ÖRNEK 5.

ḳavlehu te'ālā (HN, s. 59).

ḳavlehu isim tamlaması olduğu için *ḳavlu* şeklinde başlamalıdır. Hüve zamirinin eklendiği kelimenin son harfinin harekesi zamme veya fetha olursa tamlama olduğu halde değişime uğramaz ve *hū* şeklinde uzun ünlü ile söylenir. Dolayısıyla tamlamanın yazılışı **ḳavlühū** şeklinde olmalıdır.

2. Cümlelerin kavranamamasından kaynaklanan yazım hataları

2.1. İsim cümlelerinin kavranmamasından kaynaklanan yazım hataları

İsim cümlesini mübtedâ/özne ve haber/yüklem oluşturur. Mübtedâ ve haber olan iki kelimenin veya kelime gruplarının ilk kelimelerinin sonu mutlaka zamme/-U ile harekelenir. Mübtedâ veya haberde cer harfi olursa o zaman kelime kesre/-Ī ile biter.

ÖRNEK 1.

Hāzā'bni ḥayri mülūki'l-arzī ḳāṭibeten "İşte yeryüzünün bütün padişahlarının en hayırlısının evladı" (MN, s. 180).

Arapça isim cümlesidir. *Hāzā* mübtedâ, kalanı ise haberdur. Her iki ögenin başındaki kelimeler zamme olmalıdır. *Hāzā* değişmez, fakat *ibn* kelimesinin sonu zamme/-U ile harekelenir, geçiş hâlinde *zā* hecesindeki *ā* > *a* değişimi olur: **Hāzā'bnü ḥayri mülūki'l-arzī ḳāṭibeten** veya ayrı okunursa **Hāzā ibnü ḥayri mülūki'l-arzī ḳāṭibeten** şeklinde okunmalıdır.

ÖRNEK 2.

Hāzā Kitāb-ı Hāce-i Cihān Netīce-i Cān (Hāce-i Cihān ve Netīce-i Cān, s. 57).

Dipnotta geçen **Hāzā Kitāb-ı Hāce-i Cihān Netīce-i Cān** Arapça usüle göre yazılmış bir cüm-

¹¹ Bu beyitin anlamı "Asla, hiçbir mutluluğun daim olduğunu sanma! Zamanın sevindirdiği kişiyi başka zamanlar da üzer." şeklinde eserin dipnotunda verilmiştir.

ledir. *Hāzā* mübtedâ, diğer kelimeler haberdir. *kitāb* kelimesinin sonu -U/-Un ile harekelenmelidir, isim tamlamasında tamlanan olursa -U ile devam eder, diğer kelimeler ona bağlanıp sonları kesre/-i ile okunur. Burada kitabın adı özel isim olduğundan değiştirmeyi düşünmezsek, hatayı düzeltmek için bir değişim yeterli olur. Mübtedâ ve haberden oluşan isim cümlesi, *Hāzā/mübtedâ Kitābu Hâce-i Cihān Neḫice-i Cān*/haber şeklinde düzeltilmelidir.

ÖRNEK 3.

ḳavlehu te‘ālā (HN, s. 59).

Bu bir isim tamlamasıdır ama eksilteli cümle gibidir. Başına gizli hüve veya *hāzā* zamirini getirilerek “Bu Allah’ın sözüdür” anlamında *hüve ḳavlühü te‘ālā* şeklinde düşünülebilir veya sona getirilen ayet cümleinin haber ögesi kabul edilirse *ḳavlühü mübtedâ* olur. Her iki durumda da *ḳavl* kelimesinin sonu mutlaka -U ile bitmelidir. Dolayısıyla tamlamanın yazılışı **ḳavlühü** şeklinde olmalıdır.

2.2. Cer harflerinin bulunduğu isim cümlesindeki yazım yanlışları

ÖRNEK 1.

‘aleyhimu’ ṣalātu ve’s-selām (HN, s. 60).

Arapça’da isim cümlesi mübtedâ ve haberden oluşur. Burada isim cümlesi öğelerinin yerleri değiştirilerek oluşturulmuştur. Mübtedâ olan kelimenin sonunda ya *سَلَامٌ* gibi tenvin olur veya başında *السَّلَامُ* gibi lâm-ı tarif olur. Fakat kelimenin sonu daima zamme/-U veya -UN olur.

Buradaki cümlelerin haberi ve mübtedâsı yapı bakımından şöyle incelenebilir.

Mübtedâda iki kelime *ṣalāt, selām* atf harfi *ve* ile birbirine bağlanmıştır. *ṣalāt ve selām* bu kelimelerin başına lâm-ı tarif getirilerek sonu zammelenmiş ve böylece mübtedâ şu şekilde yapılmıştır: *eṣ-ṣalātu ve’s-selāmu*. Haber ise harf-i cer *‘alā* ve zamir *hüm*’den oluşmuştur. *‘hü* veya *هم/hüm* zamirleri cer harfinden sonra daima *hi* ve *him* şeklinde kesreli okunur.¹² Cer harfinin elif-i maksuresi olan *yâ* harfi ortaya çıkar: *‘aleyhi* ve *‘aleyhim* şeklinde olur.

haber

harf-i cer	kelime
‘alā على	hüm هم
‘aleyhim / ‘aleyhim [geçişte ‘aleyhimü]	

Mübtedâ

lâm-ı tarif ve kelime	za mme	atf harfi (bağlaç)	lâm-ı tarif ve kelime	za mme
’ṣ-ṣalāt	-u	ve	’s-selām	-u
’ṣ-ṣalātu ve’s-selāmu				

¹² Hüvenin müennesi olan *hā* zamiri harf-i cerlerden sonra değişikliğe uğramaz: *‘aleyhā* gibi.

Haber başa geçtiğinde haberin sonu zamirlere mahsus olarak zamme/-U ile geçiş yapılır ve mübtedâ aynen alınır. Cümle ‘**aleyhimü’ş-şalātu ve’s-selāmu** olur. Arapça cümlelerin sonu genelde cezm ile bitirildiğinden burada da cezm ile bitirilebilir ve şu şekilde yazılabilir: ‘**aleyhimü’ş-şalātu ve’s-selām**.

ÖRNEK 2.

‘**Aleyhî’r-Raḥmeti Ve’r-Rıḍvān** (HN, s. 60).

Yukarıdaki cümle de haber ve mübtedâdan oluşan Arapça isim cümlesidir. Raḥmet kelimesi mübtedâdır. Sonu zamme olmalıdır. Müstensihler tarafından pek dikkate alınmadan çoğu zaman kesre ile hareketlendiği görülür. Aynı hataya araştırmacılar da düşer. ‘**Aleyhî’r-Raḥmetü Ve’r-Rıḍvān** şeklinde doğru yazılmalıdır.

Türkçe eserlerde başlıklar bazen Arapça cümle olarak atılır. Bu cümle isim veya fiil cümlesi olur. Bu cümle çözülebilirse bazı karışıklıklar da giderilebilir. İsim cümlesini mübtedâ/özne ve haber/yüklem oluşturur. Mübtedâ ve haber olan iki kelimenin veya kelime gruplarının ilk kelimelerinin sonu mutlaka zamme ile hareketlenir. Mübtedâ veya haberde cer harfi olursa o zaman kelime kesre ile biter.

ÖRNEK 3.

P65b/2 **FAŞLUN Fİ EDVİYETİ’L-MÜREKKEBETİ VE’L-AGZİYETİ’Ş-ŞALİḤATİ Lİ-HĀZİHİ’L-MAŞLAḤATİ’Ş-ŞIFATİ HERİSE ... /8 Şıfat-ı cevzābe** (EM, s. 80).

FAŞLUN Fİ EDVİYETİ’L-MÜREKKEBETİ VE’L-AGZİYETİ’Ş-ŞALİḤATİ Lİ-HĀZİHİ’L-MAŞLAḤATİ kadar olan kısım Arapça isim cümlesi olup, “İyi gıdalardaki ve oluşturulan ilaçlardaki şu devalar hakkında bir fasıldır.” anlamında başlıktır. FAŞLUN/mübtedâ, Fİ EDVİYETİ’L-MÜREKKEBETİ VE’L-AGZİYETİ’Ş-ŞALİḤATİ Lİ-HĀZİHİ’L-MAŞLAḤATİ/haber. Maşlahat kelimesinden sonra gelen ‘Ş-ŞIFATİ bölümü başlıktan bir parça gibi büyük harflerle yazılarak cümle yapısı içine sokulmuştur. Nüshada ŞIFATİ kelimesinin başında lâm-ı tarif yoktur; ‘Ş- yanlış yazılmıştır.¹³

2.3. Cümle öğelerinin yapısının kavranamamasından kaynaklanan yazım hataları

Fiil cümleleri fiil, fâil ve mefûllerden oluşur. Fâil/özne, zamme/-U ile, mefûl/tümleçler fet-ha/-A ile biter. Anlamlar bunlara göre daha anlaşılır hâle gelir. Çeviriyazıda buna dikkat edil-melidir. Bu sayede az çok Arapça bilen okuyucu metni kavrar ve anlamı üzerinde fikir üretebi-lir. Yukarıdaki hareke bilgilerinin farklı kullanılmasından kaynaklanan yazım hatalarını incele-yelim.

ÖRNEK 1.

Ve lâ-‘adel-vâbilü maḡnāküm¹⁴ (MN, s. 178).

¹³ Bu sayfanın 8. satırında bulunan *Şıfat-ı cevzābe* başlığına dikkat edilseydi, bunun Farsça tamlama olduğu anlaşılır ve *Şıfat-ı herîse* şeklinde küçük harflerle yazılıp ara başlık atılarak yanlışlık giderilebilirdi.

¹⁴ Dipnotta anlam: “*Saḡnak sizin zenginliklerinizi sayamaz.*” şeklinde verilmiştir.

Fiil, fâil ve mefûlden oluşan bu fiil cümlesinde hata, fiilin yanlış yazılmasıdır. Saymak fiilinin Arapça karşılığı, bildiğimiz ‘aded kelimesinin mâzî çekimi ‘adde’dir¹⁵. اَدَّ/‘ade şeklinde iki harfli fiil olması mümkün değildir, belki de inceleme eserinde *d* harfinin birinin yazımı unutulmuş da olabilir. Vâbil sağanak anlamında fâil/özne, mağnâ ise zenginlik anlamında mefûldür. O hâlde **ve lâ-‘adde’l-vâbilü mağnākūm** olması gerekir.

ÖRNEK 2.

İzâ ente ekremte’l-kerîme melekethü // Ve in ente ekremte’l-la’îmi temerredâ¹⁶ (MN, s. 202).

Anlamı güzel verilen bu fiil cümlesinde vezne ve yazıma dikkat edilmemiştir. Bu beyitte iki yanlış göze çarpar. Birinci hata *melekethü* kelimesindedir. *meleket* kelimesi *meleke* fiilinin müennes üçüncü şahıs için kullanılan şeklidir, arttırır anlamı verir. Metinde yazılan *arttırırsın* anlamı, *meleke* fiili ve bu fiilin ikinci şahsa göre çekiminde sonuna getirilen *-te*’nin birleşimiyle *melekete* kelimesinden elde edilebilir. Vezin bakımından da ikinci mısradaki *temerredâ* kelimesiyle uygunluk arz etmesi için *melekethü* şekline girmesi gerekir. İkinci hatalı yazım ise mefûl olan *la’îm* kelimesindedir. Mefûlun sonu fetha/-A eki ile bitmelidir, yukarıdaki *kerîme* kelimesi gibi harekelenmelidir. Doğrusu şu olmalıdır:

İzâ ente ekremte’l-kerîme melekethü / Ve in ente ekremte’l-la’îme temerredâ

ÖRNEK 3.

Ve ente li-ehli’l-mekrûmâti imâmun¹⁷ (MN, s. 263).

Bu cümle bir isim cümlesidir, bu cümlede *mekrûmât* kelimesi yanlış yazılmıştır, *soylu* anlamında ya *mükerrem* ya da *mükrim* olmalıdır. Çünkü sözlüklerde *ikrâm* kelimesinin fâili, *mükerrem* kelimesinin de masdarı geçmemektedir. Burada anlama *mekrûm kerem gören* anlamı uygun düşmez. Sözlüklerde geçen *ikrâm* kelimesinin fâili *mükrim* yazılırsa hem vezne hem de anlama uygun düşer. Şiir şöyle olmalıdır: **Ve ente li-ehli’l-mükrimâti imâmun**

ÖRNEK 4.

İttekü mancanîka’z-zu’afâ’i¹⁸ (MN, s. 266).

Fiil ve mefûlden meydana gelmiş bir fiil cümlesidir. **İttekü** *sakinınız* fiil ve **mancanîka’z-zu’afâ’i** mefûldür. Dolayısıyla Arapça isim tamlaması yapısıyla yazılan bu tamlama mefûl olduğundan, mefûlun ilk kelimesi *mancanîk* kelimesi metin içinde fetha/-A ile bitmelidir. Metin **İttekü mancanîka’z-zu’afâ’i** şeklinde olmalıdır.

ÖRNEK 5.

e’n-nazaru fi’l-vechi’l-ḥasen yezîdu’n-nür fi’l-başar (HN, s. 126).

Arapça cümlenin ögeleri şöyledir: *e’n-nazaru fi’l-vechi’l-ḥasen* (fâil/özne) / *yezîdu*

¹⁵ اَدَّ fiili Arapça’da kalp fiillerindedir. Edat gibi kullanımı vardır. (Akdağ, s. 276).

¹⁶ Şirinin anlamı eserde dipnotta “Saygın birine iyilik edersen onun iyiliğini arttırırsın. Bir alçağa yardım edersen onun azgınlığını arttırırsın.” şeklinde verilmiştir.

¹⁷ Eserde metnin anlamı *Sen de bütün soylu kimselerin öncüsüsün* şeklinde verilmiştir.

¹⁸ Bu cümle eserde *Zayıfların mancınığından sakınınız* şeklinde anlamlandırılmıştır.

(fiil/yüklem) / 'n-nūr fī'l-başar (mefûl/nesne)

Bu cümlede, cümle öğelerinin tespit edilememesinden kaynaklanan hatalı yazım söz konusudur. Arapça cümlede harekeleme yapılırken tamlama unsurlarının ilk kelimeleri dikkate alınır. *naẓar* kelimesi fâilde ve *nūr* kelimesi ise mefûlde dikkate alınır. Bunları Arapça cümlede yerine yerleştirildiğinde fâilin sonu -U ile *en-naẓaru* şeklinde, mefûlun sonu ise -A ile *en-nūra* şeklinde harekelenir. Buradaki hata cümle *hasen* kelimesinde bitmediği hâlde cezm ile harekelenmesidir. *Güzel yüz* anlamındaki *el-vechi'l-ḥaseni* sıfat tamlamasıdır. Arapça cümlelerde sıfat tamlamalarında tamlayan ve tamlanan aynı hareketleri alır. Ancak cümle bittiğinde sonu cezm olur. Cümlede *fī* cer harfinden dolayı *vech* kelimesi *vechi* şeklinde kesre ile harekelenir, buna bağlı olarak *hasen* kelimesi de hemen *haseni* olur. O hâlde metnin doğru yazımı şöyle olmalıdır: **en-naẓaru fī'l-vechi'l-ḥaseni yezīdu'n-nūra fī'l-başari**

3.1. Kelimelerin veya cümlelerin farklı/yanlış okunmasından kaynaklanan yazım hataları

ÖRNEK 1.

Men ḳatele 'uṣḫūran 'abeṣen cā'e yevme'l-ḳiyāmeti ve lehū ṣurāḥ 'inde'l-'arṣi yeḳūlu yā rabbi¹⁹ (MN, s. 266).

Köşk anlamında *ṣurāḥ* yazılan kelime nüshada harekeli bir şekilde **ṣarrāḥ**'tır, bağirtlak kuşu anlamındadır. Belki anlamda bağlantı kurulamamıştır.

ÖRNEK 2.

Ḥayru'l-māli mā'ün ve fī bihi'n-nefsün²⁰ (MN, s. 221).

Arapça kelimelerde hem lâm-ı tarif hem de tenvin asla bir arada bulunmaz. Lâm-ı tarif belirlilik, tenvin ise belirsizlik ekidir. Mesela selamın başında ya *es-selāmu* veya *selamün* ile başlanması gibi. Bu kısımda göze çarpan en büyük hata *bihi'n-nefsün* ibaresinde yapılmıştır. *nefs* kelimesinde hem lâm-ı tarif hem de tenvin vardır. Bu ikisi bir kelimedede asla bulunmaz. *bihi'n-nefsü* şeklinde yazılmalıdır. *mā'ün* kelimesi *mā'ün* şeklinde uzun ā ile yazılmalıdır. Metin **Ḥayru'l-māli mā'ün ve fī bihi'n-nefsü** şeklinde doğrusu yazılsa da bir belirsizlik göze çarpıyor. Metinde ماء وفى به *mā'ün* ve *fī* şeklinde okunan kelimeler Korkmaz'ın "Malın en iyisi hayatta kalmayı sağlayandır." şeklinde verdiği anlama uymamaktadır. Acaba metin ما وفى به *mā* vukıye şeklinde mi olmalıdır? Böyle okunduğunda **Ḥayru'l-māli mā vukıye bihi'n-nefsü** "Malın hayırlısı, insanın kendisiyle korunduğu maldır." anlamı ile metin arasında uygunluk sağlanabilir ve metinde iletilmek istenen mesaja da uygun düşer.

ÖRNEK 3.

Ḳāle 'alā raḳıya'l-lāhu 'anh (HN, s. 126).

Ḳāle 'alā raḳıya'l-lāhu 'anh cümlesinde eş yazımlı kelime ve cümle tam kavranamadığından yanlışlığa düşülmüştür. Bir sözün başında *Ḳāle'n-nebiyyü* "Peygamber buyurdu" gibi düşü-

¹⁹ Bu ibare eserde "Kim bir serçeyi boşuna öldürürse arşın yanında bir köşkü olduğu hâlde kıyamet günü gelir ve şöyle der: 'Ya rabbi...'" şeklinde anlamlandırılmıştır. Cümlede *bir köşkü* yerine *bağirtlak kuşu* konmalıdır.

²⁰ Eserde metnin anlamı "Malın en iyisi hayatta kalmayı sağlayandır." şeklinde verilmiştir.

nülseydi, 'alā kelimesinin 'Alī olduğu ortaya çıkardı. **Ḳāle** 'Alī raḍīya'llāhu 'anh şeklinde yazılmalıdır.

ÖRNEK 4.

Ve kem bi-şān ehleke lisān

Ve kem men ḥarfin evi ilā ḥarfin²¹ (MN, s. 246).

Arapça şiir, makul bir şekilde anlamlandırılmıştır, fakat yazılan metin ile anlamı ifade eden kelimeler arasında tutarsızlık bulunmaktadır. Tutarsızlığı gidermenin yolu, nüshadan harf benzerlikleri, harekeler vb. kontrol ederek metni tamir etmektir. Bu tamir neticesinde **bi-şān > bi-etnānin // ehleke > ehleke[hū] // men > min // evi > eddā // ḥarfin > ḥayfin** şeklinde kelime-lerde değişimler yapılmış, şu beyit ortaya çıkarılmıştır:

Ve kem bi-etnānin ehlekehū lisānun

Ve kem min ḥarfin eddā ilā ḥayfin

Beyit *Nice şahıslar vardır ki dil onu helak eder. Nice harfler/sözler vardır ki insanı üzüntüye götürür* şeklinde de anlamlandırılmıştır. Her iki mısra *haberiye* ifade eden *kem* edatı ile başlayıp hemen önünde de *min-* ve *bi-* cer harflerini alırlar. *etnān* "şahıs" ve *harf* "söz" kelimeleri *kem* edatından sonra gelen kelimelerdir. *Nice şahıslar var ki* ve *nice harfler var ki* şeklinde anlamlandırılır.

4.1. Farklı dillerin yapılarının birbirine girmesinden kaynaklanan yazım hataları

ÖRNEK 1.

1/el-ḥamdü li'llāhi ḥamden mütevāliyen ol ḥamīd ü mecīd ḥalaba ki ögmeklik anuḥdur. Ve şükren 2/ mütevātiren ol ḡafūr u şekūr Taḥrı'ya ki şükürlenmek aḥa yaraşur. (EM, s. 16).

Metnin ilk cümlesi aslında "El-ḥamdü li'llāhi ḥamden mütevāliyen ve şükren mütevātiren" şeklinde Arapça bir cümledir. Bu cümle metin içinde belirginleştirilebilir. Arapça cümle arasına *ḥamden mütevāliyen'* den sonra tercümesi *ol ḥamīd ü mecīd ḥalaba ki ögmeklik anuḥdur* şeklinde ve *şükren mütevātiren'* den sonra tercümesi *ol ḡafūr u şekūr Taḥrı'ya ki şükürlenmek aḥa yaraşur* şeklinde Türkçe cümlelerle yapılmıştır. Arapça cümle Türkçe ara cümlelerle bölünmüştür.

Bu bölümün "El-ḥamdü li'llāhi ḥamden mütevāliyen -ol ḥamīd ü mecīd Ḥalab'a²² ki ögmeklik anuḥdur- ve şükren 2/ mütevātiren -ol ḡafūr u şekūr Taḥrı'ya ki şükürlenmek aḥa yaraşur-" şeklinde düzenlenmesi daha anlaşılır olurdu. Böylece Arapça ve Türkçe cümlelerin paragraf içinde görevleri ve bağlantıları hemen kavranır.

ÖRNEK 2.

²¹ Bu beyitin karşılığı *Nice insan vardır ki dili onu halka götürür. Nice harf de vardır ki ölüme yol olmuştur* şeklinde dipnotta verilmiştir. Acaba tercümede önce *halka götürmek* değil de *helake götürür* şeklinde tercüme edilmiş, sonradan metne hakimiyet kaybedilmiş veya böyle anlamlandırmadan vazgeçilmiş olabilir mi?

²² *ḥalab* kelimesi sözlük kısmında Tanrı kelimesiyle açıklandığına göre Taḥrı ve Ḥalab kelimeleri özel isim kabul edilip büyük yazılmalıydı. TDK'ya göre özel isim kabul edilen Tanrı ve Ḥalab kelimeleri metinde *Taḥrı, taḥrı* ve *ḥalab* şekilleriyle yazılmıştır.

Der Münācāt İlä'l-kāđıyü'l-ĥacāt²³ (HN, s. 75).

Bu ibare, Farsça ve Arapça karışık bir başlıktır. **Der Münācāt ile'l-kāđıyü'l-ĥacāt** veya **Der Münācāt İle'l-kāđı'l-ĥacāt** şeklinde söylenebilir. Kitabın başlıklarını dikkate alarak hepsinde uygulanan Farsça başlık burada da uygulanmıştır.

4.2. Ayet, hadis vb. metinlerin eksik yazılmasından kaynaklanan hatalar

ÖRNEK 1.

ve mā ĥalaqtu'l-cinne ve'l-inse (?) li-ya'budüne (HN, s. 59).

Allah'ın ayetleri çeviriyazıda asla eksiklik kabul etmez. Bunun için ayetleri kaynağından yazmakta fayda vardır. Çeviriyazı yerine güvenilir kaynaktan olduğu gibi alıp anlamını da dipnotta göstermek metnin akıcılığına katkı sağlar.²⁴ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ²⁴ gibi. Burada **إِلَّا** kelimesinin unutulması demek "Ben cinleri ve insanları, bana kulluk etsinler diye yaratmadım." gibi anlatılmak istenenin zıddı bir durumun ortaya çıkması demektir.

ÖRNEK 2.

E fe-siĥrün ĥazā²⁵ (MN, s. 193).

Bu ayete yanlış olarak *Bu bir sihir* şeklinde anlam verilmiştir. Soru edatı olan *e* dikkatten kaçmıştır. Anlam *Bu da mı bir sihir?* (Elmalılı Hamdi, 525)²⁶ şeklinde olmalıdır. Yazımda *e* soru edatının belirgin olması için çizgi ile birleştirerek yazmak belki de daha uygun olur: **E-fe-siĥrün ĥazā** gibi.

ÖRNEK 3.

Ve ĥazafe fi ĥulūbihimü'r-ru'ba²⁷ (MN, s. 202). Bu ayette *ĥazafe* şeklinde olan kelime hatalı yazılmıştır. *ĥazafe* şekil itibarıyla müfâale babından işteşlik ifade eden fiil kısmına girer, başka şekillerde anlam düşünülebilir. Bu muteaddi bir fiildir, fâili Allah'tır. Onun için **Ve ĥazafe fi ĥulūbihimü'r-ru'ba** şeklinde düzeltilmelidir.

ÖRNEK 4.

'Alimdür, 'ilmini bildürür ki (...) 4/ (EM, s. 16).

Yazma eserde geçtiği hâlde ayet çeviriyazıya yazılmamış ve atlanmıştır. Ayetin ²⁸ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا şeklinde yazılması ve dipnotuna da anlamının eklenmesi eserin müellifine sadakatın gereğidir.

5.1. Arapça olan kelime ve cümlelerde Türkçe dilbilgisi kurallarının sebep olduğu yazım hataları

²³ Burada bu örneğin verilmesi dikkati çekmek içindir. Böyle durumlarda Türkçe karşılığı verilmeli, yapısı da kısaca açıklanmalıdır.

²⁴ Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. (Zariyat, 51/56)

²⁵ Bu Kur'an mı bir büyü imiş? (Tür, 52/15).

²⁶ Nüşhadaki çeviriye en yakın çeviri bu Kur'an meâlinde olduğu için bu meâl tercih edildi.

²⁷ ... ve kalplerine büyük bir korku saldı...(Ahzâb, 33/26).

²⁸ "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti... (Bakara, 2/31).

Türkçe cümlelerde veya Arapça metinlerin çeviriyazılarında bazen hiç beklemediğimiz yazımlar karşımıza çıkar. Bunların mutlaka bir çerçeve içine oturtulması gerekir. Bu imla hataları eserlerde aza indirgenmelidir.

ÖRNEK 1.

ḥallāk'a ... rezzāk'a (MN, s. 169).

Arapça Hz. Allah'ın esma-i hüsnasından olan kelimeler özel isim gibi düşünülerek, getirilen ek kesme işaretiyle ayrılırken kelimenin baş harfinin küçük yazıldığı görülür. Bir metnin tamamında ya Hz. Allah'ın sıfatları özel isim olarak kabul edilip **Hallāk'a ... Rezzāk'a** şeklinde ya da **cins isim gibi kabul edilip ḥallāka ... rezzāka** şeklinde yazılmalıdır.

ÖRNEK 2.

ḳāle Allāhu te'ālā Muḥammedü'l-Muṣtafā sallAllāhu 'aleyhi ve sellem (HN, s. 59).

Dipnotta *ḳāle Allāhu te'ālā Muḥammedü'l-Muṣtafā sallAllāhu 'aleyhi ve sellem* cümlesinin nüshada kudsi hadis başında yazıldığı belirtilmiştir.²⁹ Bu cümlenin çeviriyazısında sorunlar vardır. Burada fiilin iki öznesi olduğu düşünülebilir. Kudsi hadislerde söyleyen Allah'tır. Fakat metin Kur'anda geçmediği için ayet kabul edilmez, bu sözü dile getiren peygamberdir. O hâlde iki özneli cümle kurularak, Arapça cümle yapısından farklı cümle ortaya konmuştur. Bu hadisi bize aktaran ve cümlenin ikinci öznesi olarak düşünülen Muḥammedün kelimesi geçiş halinde, sonuna bir kesreli nûn مُخْتَصِرٌ alarak Muḥammedü'nî'l-Muṣtafā şeklinde okunur. Ayrıca *sallAllāhu* kelimesindeki büyük yazılan A sesi *sallā* fiiline aittir. Dolayısıyla metnin şöyle olması daha uygun olur:

ḳāla'llāhu te'ālā [ve] Muḥammedü'nî'l-Muṣtafā ṣalla'llāhu 'aleyhi ve sellem

ÖRNEK 3.

e'n-naḳāru fî'l-veḥi'l-ḥāsen yezīdu'n-nūr fî'l-başar (HN, s. 126)

Çeviriyazıda lâm-ı tarifle başlayan kelimelerde elif ve lâm *el-ḥamdü* ve *er-raḥmān* gibi daima bitişik yazılır.³⁰ Burada da *en-naḳāru* şeklinde olmalıdır. Evveline eklenen kelimenin son hareketine dönen ve lâm-ı tarifin başında bulunan e- sesi hiçbir zaman kesme işaretiyle ayrılmaz. **en-naḳāru** şeklinde lâm-ı tarif bitişik yazılmalıdır.

5.2. Arap harfli Arapça metinlerde klavye veya font kaynaklı yazım hataları

Nüshada doğru yazılan Arapça beyt, araştırmacı tarafından olduğu gibi yazılıp bırakılmak istenirken, çeviriyazı içine yerleştirilen Arap harfli metinde yanlış yazımlar yazıya geçer.

ÖRNEK 1.

Beyt: **من اكله الخبز مع الزبيب // لا يحتاج في عمره الطبيب** (EM, s. 42).

²⁹ "Kutsi Hadis: ... Bu hadislerin manası Allah'tan sözleri Hz. Peygamber'dendir. Hz. Peygamber bunları, 'Allah Teâlâ şöyle buyuruyor' diye rivâyet eder." Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 384

³⁰ Lâm-ı tarifin ekleneceği kelimenin kamerî ve şemsî olmasına bakılır. Lâm-ı tarifin ilk harfi fetha/e- ile hareketlenerek başlanır. Kelime şemsî harfle başlıyorsa e- sesiyle birlikte kelimenin ilk harfi eklenir ve çizgi konur: eş-şems, er-raḥmān gibi. Kelime kamerî harfle başlıyorsa önce elif fetha/e- ile, lâm cezm ile -l hareketlenir ve bitişik olarak *el-* şeklinde başlanır, sonra kelime yazılır. *el-ḳamer*, *el-ḥamdü* gibi.

Mefûl olan kelime ħubz olduğundan hū zamiri burada bulunmamalıdır. Bu bakımdan klavye ile yazılırken Osmanlıca yazım özelliğinden dolayı he harfi yazılmış olabilir. He çıkarıldığında anlam doğru oluyor: Men ekele'l-ħubze “Ekmeği kim yerse”

Lā yahtācu fī ‘ümrihi şeklinde okunan metinde de aynı şekilde kesre okutucusu ye harfi ortaya çıkarılmıştır. tabīb kelimesinin başına fazladan bir lâm harfi eklenmiştir. Birinci kelimedede ۵ ve ۷ harfi yazılmamalıdır:

من اكل الخبز مع الزبيب // لا يحتاج في عمره الطبيب

Men ekele'l-ħubze ma‘a‘z-zabīb // lā yahtācu fī ‘ümrihi‘t-tabīb

şeklinde yazılıp dipnotta da anlamı: “Ekmeği kuru üzümle yiyen kişi, ömrü boyunca he-kime ihtiyaç duymaz.” şeklinde verilmelidir.

ÖRNEK 2.

نعوذ بالله من ذلك ne ‘üzü bi‘l-lāhi min zālīke (HN, s. 242).

İstiaze duasının Arapça yazımıyla birlikte çeviriyazısında da yanlışlık vardır. Arapça klavye kullanımında dikkatli olmak gerekir. Dikkatsizlikten meydana gelen yanlış yazımlar, okuma keyfini bozar. Birinci kelimedeki ذ harfi ز olarak yanlış yazılmıştır. Allah³¹ lafzı da ب harf-i ceri ile بالله şeklinde yazıldığından basit cümle karşımıza karışık cümle olarak çıkar.

bi- harf-i cer ile Allāh lafzı birleştiğinde bi‘llāh şeklinde olmalı, lâm-ı tarif ifadesi olan çizgiye gerek kalmamaktadır. Bu metnin aslı نعوذ بالله من ذلك ne ‘üzü bi‘llāhi min zālīke şeklindedir.

ÖRNEK 3.

علو الهمة من الايمان ‘uluvvu‘l-himmetihi mine‘l-īmāni (HN, s. 282).

Burada *himmetihi* kelimesinde *hi* zamirinden evvel tâ harfi kısa okunduğu için -yanlışlıkla metne konmuş olsa da- zamir *hî* şeklinde uzun okunmalıydı. Fakat lâm-ı tarifi ekli olduğu kelimenin sonuna zamir gelmez. Çünkü belirlilik ifade eden işaretlerden biri yeterlidir. Sonunda zamir olan kelimenin başında da lâm-ı tarif olmaz. Burada metin Arap harfleriyle yazılırken doğru yazılmış, acaba araştırmacı çeviriyazıya aktarırken farklı nüshadaki birbiriyle iç içe yazılabilen tâ ve hâ harfleri sebebiyle mi hataya düşmüştür? Bu metnin aslının çeviriyazısı şöyle olmalıdır:

‘uluvvu‘l-himmeti mine‘l-īmāni

ÖRNEK 4.

اولياء تحت غيرى
evliya‘i taħte ħıbābī lā ya‘rifuhum ħayrī (HN, s. 277).

Bu Arapça metinde de Arapça ve Türkçe klavyelerin yerinde kullanılmamasından kaynaklanan iki hata göze çarpar. Arap harfli klavye ile Arapça metnin yazımı bitmeden diğer klavyeye geçilmemelidir. Metnin satıra sığdırılması için metne müdahale edildiğinde, o anda düzenli

³¹ Allah lafzından evvel lâm-ı tarif olmadığı halde sanki lâm-ı tarif gibi düşünülerek yanlış yazılmakta, bazı kimseler baştaki elif ve lâmın lâm-ı tarif olduğu fikrini öne sürseler de kelime müstakil olarak *Allāh* şeklinde sözlüklerde ve söylemlerde kullanılmaktadır.

görülürken sonraki düzenlemelerde kelimelerin öncelik sonralık sırası değişebilmektedir. Burada da böyle bir uygulama yapıldığı için cümlenin son kelimesi ilk satıra, baş tarafındaki kelimeler ise bir alt satıra kaymıştır. Bu metnin doğru şekli şöyle olmalıydı:

اوليائى تحت قبائى لا
 يعرفهم غيرى *evliyā' i tahte kibābī lā-ya' rifuhum ğayrī* şeklinde olmalıydı.

ÖRNEK 5.

ولقد اتينا لقمانه حكيمته (EM, s. 16).

Bu ayetin yazımında da bilgisayar kullanımından kaynaklanan hata bulunmaktadır. Lâm-ı tarifli olan *الْحِكْمَةُ* kelimesindeki Lâm-ı tarife dikkat edilmemiştir. Öte yandan hem *Lokmân* hem de *hikmet* kelimesinin sonuna ³² harfi ilave edilmiş, *ولقد اتينا لقمانه حكيمته* şeklinde yazılmıştır. Bu yazım Türkçe kelimelerde kullanılan ünsüz harflerden sonra kullanılan -A okutucusunu hatırlatıyor. Ayet ³³ *وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ* şeklindedir.

SONUÇ

1. Yazma eserlerde müstensih tarafından özensiz harekelenen başlıklar araştırmacı tarafından düzene sokulmalıdır.

2. Arapça kelimeler tek başlarına doğru yazılırken işleme girdiklerinde, tamlamalarda kullanıldığında değişime uğrarlar, bununla ilgili temel prensipleri öğrenmek gerekir.

3. Cer harflerinin görevlerini düşünerek kelimelerin son sesinin değişebileceğinin farkına varmak gerekir.

4. Zamirlerin metinlerde farklı olmaması gerekir. Aynı özellikleri taşıyan zamirlerin yazımında birlik sağlanmalıdır.

5. Arapça metinler çeviriyazısı yapılan eserlerde çözümü tam yapılamamışsa ya Arap harfleriyle veya kopyalanarak yazıya geçirilmelidir. Şüpheli bilgiler dipnotta verilmelidir. Metnin çözümlenemediği ifade edilmelidir. Arapça metin olduğu hâlde metnin hiç yazılmaması ise yanlıştır. Eserin bütünlüğü bozulmuş olur. Arapça metinlerin olduğu bir eserin çeviriyazısı yapılacaksa, Arapça isim ve fiil cümleleri hakkında Osmanlıca kitaplarında verilen belli başlı dilbilgisi kurallarının öğrenilmesiyle yeterli bilgiye sahip olunabilir.

6. Yazma eserlerde noktalı harfler sorun çıkarabilir. Farklı şekillerinin olabileceğini düşünmek metnin çözümüne katkı sağlar.

7. Ayetler yanlış kabul etmediğinden dolayı çeviriyazıda hassas davranıp güvenilir kaynaklardan olduğu gibi alıp kaydetmek daha güvenli yol olabilir. Birçok eserde ayetlerin çeviriyazısının yanlış yapıldığı görülür.

8. Arapça harfli metinler Latin harfli metinlerin içine yazılacaksa Arapça klavyeye ve fonta geçildiğinde metin bitene kadar asla klavye ve font değiştirilmemelidir, metne şekil vermeye

³² Acaba bu harf yazan kişi tarafından -e okutucusu olarak kullanılmış olabilir mi?

³³ "Andolsun, biz Lokmân'a ... hikmet verdik. ..." (Lokmân, 31:12).

çalışılmamalıdır.

9. Arapça metinlerden ve şiirlerden etkilenen ve bunu eserine alan mütercime sadakat göstermek gerekir. Yazarın eserinin hakkını verebilmenin bir şartı, beğenerek kitabına aldığı yabancı dilin cümlesinde bulunan fikirlerin dilimize aktarılması ve okuyucusunun haberdar edilmesidir. Bu işi üzerine alan araştırmacı o dille ilgili gerekli çalışmayı üstlenmelidir.

10. Disiplinlerarası çalışmanın gereği olarak yazma eserlerimizdeki diğer dillere ait bütün metinler o dillerin gereği yerine getirilerek tam ve eksiksiz okuyucuya aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdag, H. (1999). Arap Dilinde Edatlar (5. bs.). Konya: Tekin kitabevi.
- Canpolat, M. ve Önler, Z. (2016). İshak Bin Murâd Edviye-i Müfrede. Ankara: TDK Yayınları.
- Develi, H. (2010). Osmanlı Türkçesi Kılavuzu (1-2). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. (2010). Dinî Kavramlar Sözlüğü. Ankara.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. (2013). Kur'an-ı Kerim Meâli (24. bs.). Ankara.
- Durmuş İ. (2012). Transkripsiyon. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (Cild 41, s. 306-308). Ankara: TDV Yayınları.
- İSNAD, "Transkripsiyon", İSNAD Atıf Sistemi 2. Edisyon Yazım Kılavuzu, s. 58, Erişim 19 Nisan 2020. <http://www.isnadsistemi.org>
- Karabey, T. vd. (2015). Hâce-i Cihân ve Netîce-i Cân. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2017). Merzubân-nâme Tercümesi (2. bs.). Ankara: TDK Yayınları.
- Mutçalı, S. (2012). Arapça-Türkçe Sözlük, İstanbul: Dağarcık.
- Sarı, M. (1985). Arapça - Türkçe Lügat (El-mevarid). İstanbul: Bahar Yayınları.
- Şemseddîn Sâmî. (1317). Kâmûs-ı Türkî. İstanbul.
- Timurtaş, F. K. (1985). Osmanlı Türkçesi Grameri III (5. bs.). İstanbul.
- Yazır, H. (Elmalılı). (2011). Kur'an-ı Kerim Renkli Kelime Meâli. İstanbul: Asır Yayınları.